

תהלתו בקהל חסידים

דברי תורה, סיפורים ומשלים
מאת המנהל הר"ח ר' יצחק אהרן קליין שליט"א

גליון תמ"ה

ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו
לכאורה זה לשון כפול, כי 'דבריו' הם 'חלומותיו'. ואפשר לבאר עפ"י דברי הוזה"ק בפי' מקץ ויזכור יוסף את החלומות, וז"ל: חלמא דאיהי טבא בעי בר נש לאדכר ליה דלא יתגשי. שחלום טוב צריך האדם לחזור עליו כדי שלא ישכחם אותו, וכדין יתקיים - ואז יתקיים החלום. וא"כ כאשר ראו אחי יוסף שהוא מזכיר החלום כמה פעמים, הבינו שעושה זאת כדי שיתקיים החלום, ולכן שנוא אותו. וזהו ויוסיפו עוד שנוא אותו על 'חלומותיו ועל דבריו' - שדיבר הרבה מחלומותיו כדי שלא ישכחם.

(רבי דוד טעבלי מפוזנא זצ"ל)

ועתה לכו ונהרגו ונשליכנו באחד הבורות
יש להבין, למה אמרו ונשליכנו באחד הבורות, הרי אם נהרגו אז מה איכפת להם איפה לשים אותו. וי"ל, שאם ישאירו אותו חלל באדמה הרי יביאו הב"ד אח"כ עגלה ערופה, ואינא בתרגום יונתן בפרשת שופטים שאחר שקברו את העגלה הערופה יוצא ממנה תולעים שהולכים למקום הרצח ועי"ז נודע מי הורגו. ואינא בסוטה מד: שאם מצאו את החלל טמון באדמה אין מביאין עגלה, כי כתיב כי ימצא חלל באדמה: ולא טמון ומכוסה. והנה אמרו האחים לכו ונהרגו ונעשה באופן שלא יבואו התולעים לגלות מי הרגו, לכן נשליכנו באחד הבורות ויהיה טמון ואז לא יביאו ב"ד עגלה ולא יתגלה מי הורגו.

(פלא הרימון)

השליכו אותו אל הבור הזה
הנה תמוה, איך ראובן רצה להצילו ע"י שישליכו אותו לבור שהיה בו נחשים ועקרבאים, הרי ימות שם על ידיהם. וי"ל שיש לנו כלל שכאשר ב"ד דנים את האדם כגון בבן סורר ומורה הורגים אותו ע"ש סופו. משא"כ בדיני שמים דנים כאשר הוא שם ולא על שם סופו, כמו בישמעאל שביקשו המלאכים מה' שימית אותו ואמר להם באשר הוא שם שאין מסתכלים ע"ש סופו. לכן כשהאחים דנו אותו למיתה כי ראו שיוצא ממנו ירבעם שהיה חוטא ומחטיא את בני לע"ז, וזה וישמע ראובן שאחיו רוצים להרוג אותו ע"ש סופו, לכן אמר להם לכו ונשליכנו באחד הבורות ואז יהיה נדון בדין שמים שאינם דנים ע"ש סופו רק כאשר הוא שם ועי"ז יציל.

(שכל טוב)

למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו
הכוונה להשיבו - את ראובן - אל אביו כי יעקב היה בכעס על ראובן שבלבל יצועי אביו וחשב ראובן שע"י שיציל את יוסף יחזירו אביו יעקב ויקרב אותו כבראשונה קודם שחטא לו.

(מדרש תלפיות)

לרעות את צאן אביהם
ברש"י הק' לא הלכו אלא לרעות את עצמן. ולכאורה איך יאמר על שבטי קה הקדושים שהלכו לרעות את עצמן. וי"ל שהכוונה הוא שע"י המעשה שעשו ומכרו את יוסף למצרים נתגלגל הדבר ויוסף נהי' המשנה למלך והמשיביר לכל העולם ועי"ז באו גם אחי יוסף לקנות תבואה וכו' ומה נתרנסו, וא"כ ממעשה זה נתגלגל שבימי הרעב פרנסו את עצמם ומשפחותיהם. (אוהב ישראל)

והשיבני דבר

יעקב לא האמין לבניו עד שאמרו סימן שיעקב למד עם יוסף ענין עגלה ערופה כדכתיב בתורה פי' שופטים. וכידוע שהתורה נקרא דבר, כמ"ש: דבר ציוה לאלף דור, וזה והשיבני דבר שתשוב אלי ע"י התורה שלמדתי אתך כשנפרדנו.

ואין איש מאנשי הבית שם בבית
ידוע שדמות דיוקנו של אביו נראתה ליוסף שם ועי"ז הצליח להתגבר על היצ"ח, וכן ידוע שביהמ"ק קראו אברהם הר' ויצחק קרא לו שדה ויעקב קרא לו בית. וזה נרמז כאן מאנשי הבית זה שקורא לו בית הוא היה שם בבית והציל את יוסף מלחטאו.

(כ"ק מהר"ד זי"ע)

דמות דיוקנו של אביו נראתה ליוסף בחלום
נראה דיעקב אבינו היה נחלק בדעה עם יוסף בעניני הלבוש, שיעקב סבר שיש ללבוש כבגדי החסידים ולא להקפיד שיהי' נאה, אבל יוסף הצדיק היה דרכו בעבודת ה' לסלסל בשערו כדי שיהי' נראה יפה. אבל לאחר שבא נסיון ליוסף ע"י סלסול בשערו חשב שאילו היה הולך בלבוש כאביו לא היה בא לכל הנסיון. וזה נרמז כאן דמות דיוקנו של אביו - עם בגדיו לשיטתו.

(אדמו"ר מסאטמר זי"ע בשם חותנו בוו"ר)

רמז בפרשה

וישב יעקב

צרותיו של יעקב היו: יוסף, דינה, עשו, לבן, האותיות האמצעיות של כל הצרות הם אותיות "וישב" דלא התייאש, ולא נשבר אלא ישב ביניהם, ובזכות זה ניצל, בזכות האמונה.

(חיד"א)

אלה תולדות יעקב יוסף

אדם מישראל אינו צריך להסתפק במה שכבר השיג, אלא עליו לשאוף לעלות מעלה - מעלה, להיות מוסיף והולך. זהו שנאמר "אלה תולדות יעקב - יוסף", עליו להוסיף לשאוף, להוסיף לעלות.

(רבי מנחם מנדל מרימנוב)

מה בצע כי נהרג את אחינו

יש לומר על פי מה שאמרו שמי שרוצח במזיד לא ישמע ה' את תפילתו, ולכן מה "בצע" ר"ת ב'וקר צ'הרים ע"רב, דהיינו איך נתפלל ג' תפילות, שחרית, מנחה, ערבית, אם נהרגו.

(מפי השמועה)

עת רצון עד חנוכה

איתא בשם הבני יששכר, שיש תבנית יד אחת פשוטה משמים שמאיר ברקיע מר"ח אלול לקבל כל הרוצה לחזור בתשובה והיד הזאת נשארת כך ואינו חוזרת עד חנוכה ורבי דוד מדינוב זי"ע הוסיף שגם בחנוכה עצמה נראית היד עד זאת חנוכה.

(בני יששכר)

ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם וישנאו אותו

נראה כי האחים הק' לא שנואו אותו אלא מטעם כי אביהם אהב אותו, ולא על דיבה רעה. אלא שראה יוסף שהם מבדילים את בני השפחות מהם ואינם מתנהגים עמם בכבוד, אמר יוסף שהולול זה הוא אל אביהם שכאילו הם אינם בניו של יעקב אלא בני השפחות והרי אב אחד לכולם, ואז הטיבו דבריו באזניהם וקבלו דבריו ותוכחתו ועדין לא שנואו אותו. אבל אח"כ כשראו שאהב את יוסף מכל בניו כי הוא בן רחל, א"כ יעקב עצמו מחלק בין הבנים, א"כ עשו יפה

שהם ג"כ חלקו בין בני הגבירות לבין בני השפחות, וישנאו את יוסף למפרע על דבור הרע. (כתב סופר)

ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו
וקשה, הרי עד עתה חלם רק חלום אחד ולמה כתוב על 'חלומותיו' בלשון רבים. וי"ל הנה בפסוק כתיב ויחלום יוסף חלום ויספר לאחיו ולא כתיב מה היה החלום, אח"כ כתיב ויאמר אליהם שמעו נא. והרמב"ן כתב בפי' מקץ שחלום ראשון נתקיים שבאו למצרים בלי אביהם והשתחוו לו עבור התבואה וחלום שני נתקיים כשבאו כולם. והנה קודם שבאו למצרים היה יוסף מלך על כל המצרים וכולם השתחוו לו שם, וזה היה חלום הראשון שחלם שהוא יהי' מלך ומושל בעמים אבל לא חלם עדיין שאחיו ישתחוו לו וזה סיפר לאחיו ולא שייד לאחיו ולכן רק התקנאו בו שיהיה מלך אבל לא גבר השנאה אליו כי אולי לא יהיה מלך עליהם ומה איכפת להם שיהי' מלך באחד המדינות. ואח"כ חלם שתסובנה אלומותיהם ותשתחוון לאלומותיה, שהם השתחוו לו שפתרונם שהם יצטרכו להגיע אליו ולהשתחוות לו, אז אגלאי מילתא למפרע שיהי' מלך עליהם ואז יכרעו וישתחוו לפניו ולכן אמרו בכעס המלך תמלך עלינו ג"כ, לא רק על שאר העמים, ואז וישנאו אותו וכו' (כתב סופר)

ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אומרים נלכה דוינתה
כתב רש"י הק' נסעו מזה הסיעו עצמם מן האחוה, לפי פירוש זה צריך להבין מה הנתינת טעם כי שמעתי אומרים וכו' מה ראי' מזה שהסיעו עצמן מן האחוה, ונראה לפרש דלכאורה יוסף היה שליח מצוה של כיבוד אב, וקיי"ל בפסחים ח: שלוחי מצוה אינם ניווקין, אולם אביו שלח אותם רק לשכם ולשכם היה שליח מצוה ולכן הלכו השבטים לדותן כדי שיוסף יבא אחריהם לשם ואז אינו שליח מצוה כי אביו לא שלח אותו לדותן ויוכלו לשלוט עליו וזהו נסעו מזה מן האחוה כי אמרו נלך לדותן ששם יוכלו להזיקו כי לשם אינו שליח מצוה.

(מקח טוב)

ותאמר חותמך ופתילך ומטך אשר בידך

יש להבין מדוע בחרה דוקא ערבון זה. וי"ל דקודם מתן תורה היה שייד מצות

יבום אף באביו של המת ולכן רצתה תמר שיהודא יקח אותה מתורת יבום אף ידוע שיהודה היה מלך וקיי"ל דמלך אינו מיבם, ורש"י הק' כתב וירד יהודה שהורידהו מגדולתו והיה לה ספק אם הורידהו ממלכותו חייב לייבם או דלמא דעדין מלך ואסור לו לייבמה ולכן ביקשה חותמו ומטהו וקיי"ל שאסור להשתמש בשרביטו של מלך אבל אם יתן לה מטתו וחותמו מראה בזה שאין לו כבר דין מלך וחייב ביבום.

(חתם סופר)

אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו
יש להבין מה רצה לראות בידו וי"ל שאיתא במדרש שמה שפוטספר ביקש מיוסף נעשה בידו כך, וחשב אולי יוסף מכשף, ואיתא בסנהדרין סז שמכשף צריך כלי לעשות כשוף לפי אביו ולכן הביט פוטספר בידו של יוסף וראה שאין בידו מאומה ומה לקח ראי' שהשיכנה עמו ולכן מצליח בכל הדברים. (הכס צבי זי"ע)

והוא נער וכו'

פירש"י הק' שהיה עושה מעשה נערות מתקן בשערו וממשמש בעיניו כדי שיהיה נראה יפה, יש לפרש על דרך רמז למעליותא, מצינו בתורה "עושה" לשון תיקון כמו ויעש אלוקים את הרקיע ופירש שם רש"י הק' ויעש פירושו תיקן והיינו עושה מעשה נערות שהיה מתקן את עיני הנערות שלו להפוך הכל אל הקדושה, מתקן בשערו, היינו כל עיני המותרות כידוע מספח"ק ששערות מרמזים על המותרות להשתמש בהם רק לצורך עבודת ה' וממשמש בעיניו כלומר מדקדק בהם ובדק עצמו אם אם משתמש בעינים לשומרם מכל דבר עבירה כמו שמצינו בלשון חז"ל ועכשיו שנברא ימשמש במעשיו שלא להביט בעיניו אלא לדבר המותר כדי שיהיה נראה יפה בעבודת השי"ת.

וימצאו איש

פעם בא חסיד עני אל מרן הק' מצאנו ז"ע ושפך את מר שיחו לפניו, שבתו בגרה ואין לאל ידו לכלכל הוצאות החתונה, הרה"ק מצאנו נתן לו מכתב המלצה ושלחו לאחד הגבירים בעיר אחרת, ובין השורות נקא סכום מדויק שמבקש מהגביר שיתן עבור העני מוסר הכתב, החסיד העני נסע אל הגביר הנ"ל, כשנכנס אל ביתו לא הרגיש בו הגביר תיכף כי היה טרוד בלימודו, אח"כ כאשר הבחין בחסיד העני נתן לו שלום ושאל למבוקשו, החסיד הראה לו את מכתבו של ה"דברי חיים" זצ"ל, כאשר ראה הגביר את הסכום, התחיל להתנחל אתו ואמר לו שהסכום הנקוב גדול מדי, ויתן לו פחות מזה, אבל החסיד התעקש וטען שרוצה דייקא את הסכום שכתב הצדיק, כה התנחלו עד אשר יצא החסיד בידיים ריקות מבית הגביר, וחזר לצאנו וסיפר לרבי את כל הקורות אותו, הרבי נתן לו מכתב אחר לחסיד הגר בעיר אחרת, וכשהגיע לשם קיבלו השני במאור פנים, ונתן לו את כל מבוקשו, לימים כשנסע הגביר הראשון להסתופף בצל הרבי אמר לו בפרשתו וישלח מצאנו "ויאבא איש עמו" ופירש רש"י שהוא שרו של עשו, ובפרשת וישב כתוב "וימצאו איש" ואומר רש"י שמלאך גבריאל הוא, ולכאורה מנא ליה לרש"י דכאן הוא שר של עשו וכאן הוא המלאך גבריאל, הרי בשניהם כתוב "איש", אלא ביאור הענין אמר הרה"ק מצאנו שאם עני דופק על פתחו של גביר לבקש עזרה, והלה מתחיל להתנחל ולהתאבק עמו, ואינו רוצה לעזור, הרי הוא שרו של עשו, משא"כ אם הגביר שואל אותו 'מה תבקש' ומושיט לו יד לעזרה הרי הוא מלאך גבריאל.

ויראו אותו מרחוק ובטרים יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו

משמע מזה כשבא אצלם לא רצו להמיתו, ורק בטרים בא אליהם אז היתה כוונתם להמיתו, הגם שראובן עייב אותם, אבל מלשון הקרא משמע, כשהגיע יוסף אליהם חזרו מכוונתם הרעה, ולא יכלו לעשות לו רע, מחמת צדקתו של יוסף, אף שכולם היו קדושים שבטי י-ה, מ"מ טעו שסברו שלא הולך חלילה בדרכי ה' וחייב מיתה.

וזה הכוונה בפסוק "ויראו אותו מרחוק" היינו כשהסתכלו עליו מרחוק, ולא הבינו בו ובצדקתו, אז היתה כוונתם להרע לו, אבל כשהתקרב אצלם והרגישו מגודל צדקתו ולא יכלו לעשות לו שום רע, וכשראו זאת, נכנס ספק בלבם, ולכן מקודם "ויפשיטו את כתנות הפסים" אשר ניתן לו מאת אביהם יעקב, כי חשבו שאולי מה שאלו יכולים להרע לו, הוא מחמת שמלוכש בבגד קדוש, שקיבל מאת יעקב,

וכמו שמצינו (פרקי דר"א) אצל הכתנות שלבש אדם הראשון היו כל החיות שבעולם באים ונופלים לפניו, ולכן ויפשיטו אותו, וישליכו אותו לבור, ואמרו, אם אכן באמת צדיק הוא בזכות עצמו, הנחשים והעקרבים שכבדו לא יזיקו לו, וכן הוי, אבל הספק עוד נשאר בקרבם, ולכן "וישבו לאכל לחם" וכמו שמובא בשם המגיד הק' ז"ע,

שהצדיקים בעת אכלם, מתקנים ורואים את כל הדברים, ולכן נתישבו לאכול, "וישאו את עיניהם ויראו והנה וכו'" שהקב"ה האיר את עיניהם את מה שעליהם לעשות, וכך ה' רצון הבורא שבני ישראל ירדו למצרים, והם עשו כרצון הבורא.

(מהר"ש מבבלזא ז"ע)

ואת כל אשר עושים שם הוא היה עושה

מה הפירוש במילים אלו, הנה בפסוק הקודם כתוב ויהי ה' את יוסף ויט אליו חסד ויתן חנו בעיני שר בית הסוהר' וידוע הפסוק ואלוקים יבקש את

הרבה אנשים עמדו באותו יום, כבכל הימים שקדמו לו, בתור הארון הממתין בבית המדרש בציפיה ובחרדה לשפוף את הלב בפני קודש הקודשים, מרן סבא קדישא רבי ישראל מרוז'ין ז"ע"א.

כל איש ומכאובי לבבו, כל איש וצרותיו. העומדים בתור מחזיקים את הקוויטל ביד רועדת. מעיפים מדי פעם מבטים גנובים לעבר דמותו הקדושה של הסבא קדישא, אשר גם עין גשמית של יהודי פשוט יכולה להבחין במין אור מבהיק בוקע מפניו הטהורות, ובוחנים אגב הכי לראות כמה התקדם התור, כמה זמן יעבור בטרם יוכלו לעמוד בעצמם לנגד עיניו הזכות.

שעה ארוכה הקדיש הרוז'נאי ליהודים משחרי פניו ושוחח עם כל אחד מהם בנפרד. בין יתר האנשים עמד שם גם יהודי אחד הדור צורה, לבוש בבגדי משי וכובע קטיפה מבריק שהעידו על מעמדו הגבוה. הגבאי פנה אליו "ה' יהודי, מה שמך". "מנחם יהושע בן חנה דבורה" ענה בשלווה. הגבאי תמה. כולם נראו מבוהלים ודחופים, הכל מבקשים לגולל צרותיהם בפני הרבי, ואילו ה' נראה אדם רגוע ששום צרה אינה מעיקה עליו. זמנו בידו ואינו ממחר לשום מקום.

"מה רצית לדבר עם הרבי?" האיש אמר בניחותא, "שום דבר מיוחד. ברוך הוא וברוך שמו. טוב לי בעולם, הקב"ה חנן אותי בבני חיי ומווני רוויחי. אני מצליח בעסקים ויש לי נחת מהילדים. אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה בבית. הלוואי על כל עם ישראל".

"אמן ואמן" הסכים אתו הגבאי ברגש. מי כמוהו יודע כמה צרות משתרגות ועולות על צווארו של כל אדם שבא לכאן. "אך נשאלת השאלה, מדוע בכל זאת באת לכאן?" "אני?" החזיר האיש בשאלה שיש עמה תשובה. "באתי לכאן אך ורק כדי לראות את פני הצדיק".

עוד עמל הגבאי להבין את מדרש הפליאה של אדם מישראל שאינו מתלונן על צרות, והרבי מסתובב אליו ואומר לו: "קרא נא לאיש זה". ואצבעו מרמזת לעברו של האיש הקרוי "מנחם יהושע בן חנה דבורה".

התקרב האיש אל הרבי, והסבא קדישא מרוז'ין פנה אל הגבאי ואמר לו. "הקהל לכאן את כל האנשים שהיו כאן זה מקרוב, ואת כל העם הנמצאים בבית המדרש קרא לכאן. אני רוצה שיבואו וישמעו מה שיש לאיש זה לספר לנו". על פניו של מנחם יהושע הצטיירה הבעת התפעלות עצומה. הרי עדיין לא פצה פה ולא אמר מילה, מניין יודע איפה הרבי את צפונות לבבו וכי אכן יש לו בהחלט סיפור מרעיש שבחללו הגיע לכאן? ציבור גדול התקהל סביב כסאו של הרבי ונאי והכל עמדו וציפו למוצא פיו של האיש העשיר, אבל זה המתין לפקודה מאת הרבי וזו אכן לא איחרה להגיע.

"ובכן, מנחם יהושע בן חנה דבורה, פתח פיך ויאירו דבריך. ספר נא לקהל הקודש מדוע באת אלי".

מנחם יהושע נשם עמוקות, ניכר הוי בו כי הוא מתרגש מאוד. הוא נעץ מבט בקרקע והחל מספר:

חברים מילדות היו מנחם יהושע וצבי הירש בעיר

הנרדף, בדרך כלל האסירים לא יושבים בשקט ומחפשים למיד לעשות מהפכה ולמרוד בממונים, מחמת שיעמום או התמרדות, ואז נכנס הסוהר הממונה וישאל מי העין לעשות זאת, ואז אמרו כולם על יוסף שהוא ארגן הכל, והוא לא ענה כי לא רצה להלשין עליהם, והיה נרדף בחינם, ולכן נתקיים בו ואלוקים יבקש את הנרדף ומצא חן בעיני כל רואיו, ויהי איש מצליח בכל מעשיו.

(הר"ר יצחק זינגר זצ"ל)

בעוד שלשה ימים ישא פרעה וכו' ונתת כוס פרעה

כמשפט הראשון וכו' כי אם זכרתי

יש לפרש דאיתא במדרש שהטאו של שר המשקים היה שנמצא זבוב בתוך כוסו, ואצל שר האופים נמצא בגלוסקא שלו צרור, דאין זה סיבה מספקת להכניסם במשמר, כי ייתכן שהזבוב נפל אחר שהכוס היה על שולחנו, אבל הקציף עליהם ה' את אדוניהם, בשביל לתת גדולה ליוסף, וזה אמר יוסף לשר המשקים, ראיא שכל מה שנענשת זה רק בכדי שתזכירני לפני פרעה הוא, כי ונתת הכוס ביד פרעה כמשפט הראשון' דהיינו עם הזבוב, כמו שהיה לך

א מעשה

אודסה בה נולדו וגדלו באותה שכונה. יחד למדו אצל אותו המלמד, יחד שיחקו בכל משחקי הילדות, ובפרק זמן אחד נכנסו לעול מצוות. גם בימי הבחורות לא נפרדו דרכיהם, באותם ימים לא היו ישיבות מסודרות כבימינו אנו. רוב הבחורים ישבו ולמדו בקלויז בכוחות עצמם, והיו כאלו שזכו לשמוע שיעורים מפי תלמידי חכמים מופלגים וצמחו בעצמם להיות גדולי תורה.

גם בהגיעם לתור הנישואין לא נפרדו דרכיהם, הם הקימו בתים בישראל ועסקו כל אחד בעסקיו. אך בעוד מנחם יהושע הפך לאיש עשיר - רעהו צבי הירש לא הילך בגדולות ובנפלאות, ועסק בבית מסחר קטן לבדים כמה שעות ביום, עם שהוא קובע עיתים לתורה בכל ערב לשעתיים או שלוש של לימוד מתוק בגמרא, משנה, ושולחן ערוך. השנים נקפו, הם כבר השיאו את ילדיהם, חבקו נכדים וראו אותם גדלים לשם ולתפארת. והנה, יום אחד נפל צבי הירש למשכב, עוד בטרם מלאו לו שבעים. מחלתו הלכה והחמירה וכבר נפל בשכונת מגוריו קול הברה כי צבי הירש עומד לעזוב את העולם. ליד מיטתו של צבי הירש עמדו בני משפחתו ועיניהם זולגות דמעות כמים. ספרי "מעבר יבוק" בידיהם והם ממלמלים את הפסוקים הנאמרים בשעת יציאת הנשמה. ברם, דעתו של צבי הירש היתה צלולה לגמרי ועדיין לא תקפוהו יסורי גסיסה. בניו ובנותיו ראו שהמצב עדיין אינו נואש, ופרשו לשעה קלה של מנוחה.

כאשר נותר מנחם יהושע וצבי הירש לבדם בחדר, פנה מנחם יהושע אל רעהו החולה: "הרשל מחמד לבי, הרי מעולם לא נטשנו איש את רעהו וידינו שלובות היו קרוב לשבעים שנה".

"אמת ויציב" נאנח החולה. "אבקש ממך הרשל יקירי" אמר מנחם יהושע כשדמעות חונקות את גרונו, "תן לי תקיעת כף כי בהגיעך לעולם העליון אל תשכח אותי, ותבוא בהקדם האפשרי, מתי שירשו לך שם למעלה, לספר לי מה נעשה בדיני".

"אני מסכים" גנח צבי הירש. "אם כי בודאי מבין אתה כי הדבר יכול לקחת לא מעט זמן. מי יודע עומק הדין. רק הבורא יודע כמה מירוק וזיכור אצטרף לעבור בזה אגיע למצב שכזה, שאהיה ויזכור לחזור לעולם הזה ולהתגלות אליך".

השנים תקעו כפיים ופרצו יחדיו בבכי מזעזע. לאחר ימים אחדים פרח נשמתו של הרשל מגופו והוא הובל למנוחת עולמים בבית העלמין באודסה.

מנחם יהושע ידע כי תקיעת כף דינה כשבעה, ועל כן המתין אימתי יקיים חבירו את שבועתו. שבועתו חודש וחודשיים, מחצית השנה, והנה חולפת ועוברת לה שנת האבל. יום האזכרה הראשון כבר צויין על ידי בניו ובנותיו. אף מנחם יהושע היה בין העולים על קברו, אבל להתגלות חברו אליו אין זכר. כיון שעבר יום האיראצט, נואש מנחם יהושע מחברו והסיה דעתו מתקיעת הכף.

והנה, לילה אחד, ללא שחשב על כך קודם, התגלה

פעם, כי אין זה סיבה מספקת להעניש אותך, ואלא כל המטרה הוא בגללי, לכן כי אם זכרתי וכו' (זכרון אלעזר)

ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו לכאורה קשה הרי זה כפל הלשון, דאם לא זכר אותו שר המשקים בודאי שוישכחהו, ויובן ע"פ מעשה שהיה עם הרה"ק רבי אהרן מטשיטוב זיע"א נכד הבעש"ט הקדוש זיע"א קודם שנתפרסם לצדיק, היה דר בעיר קוסטנטין, וחי אז בעוני ובדוחק גדול, פעם אחת כאשר גברה עניותו

מאד והגיע יום השבת ולא היה לו שום דבר מצרכי השבת, לא יכול רבי אהרן להכליל יותר על צערו הגדול, ופנה למתפללי בית הכנסת בטענה, היתכן הדבר שנכדו של הבעש"ט יהיה כל כך נעזב ונידח מבני העיר, עד שגם לחם צר ומים לחץ לא יהיה לו, תיכף נהיה התעוררות רבה בין המתפללים, והתחייבו לשלם עבורו כל אחד ואחד מבעלי הבתים סך קבוע בכל שבוע, וגמרו אומר שאחרי השבת יתאספו לעשות הדבר על פי סדר נכון, ויבחרו גוים וממונים על כך וכו'. כשהלכו בעלי

אויף שבת

צבי הירש אל חברו בחלום. "מה נעשה בדין" התרגש מנחם יהושע, "הנה, הרשו לך לבוא אלי". צבי הירש נראה היה ככחיים חיותו. התקרב אל חברו ואמר לו.

"דע לך כי כל מה ששמעת על מה שקורה בבית-דין של מעלה הכל אמת. לאחר שנפטרת מן העולם טסה נשמתו למורומים והובאה לפני בית דין העליון. מכל עבר החלו מגיעות עגלות וקרונות של מצוות. ראיתי ושמחתי. כל מצווה שקיימתי נרשמה, כל דף גמרא, כל פרוטה שנתתי לצדקה לא הלכה לאיבוד. הפנקס פתוח והיד רושמת. אבל פתאום חשכו עיני. כנגדן מן העבר האחר, החלו להגיע עגלות וקרונות טעונות בשקי פחם ועליהם גדודי מלאכי חבלה שחורים משחור, כל העברות שעברתי, ואיני רוצה לפרט אותן. הרבה לשון הרע, כל דיבור אסור, כל ראיית עין שלא היתה במקומה. אוי, כמו שאנו אומרים בפיט בימים נוראים: אדון בערכך דין, אם תמצא עומק הדין, מי יעמוד לפניך בדין?".

ישבו בית הדין ושקלו וטרו בענייני ויצא פסק דיני: לגהינום!

"מה אומר לך" בכה הנפטר בחלום של מנחם יהושע, "לא לחינם קוראים לו גהינום, אי אפשר לתאר את היסורים הנוראים שעברתי בו".

"וכמה זמן שהית שם?" נחרד מנחם יהושע. "יותר משנה" הנהן צבי הירש בראשו בעצב. "ואחרי כן שוב זימנו אותי לבית-דין של מעלה, שכן הוא המנהג בבית-דין של מעלה לשפוט את יושבי הגהינום בכל פרק זמן ולראות האם

הם כבר יכולים לצאת משם. הוציאני מן השאול, ומלאך אחד מלווה לבית-דין של מעלה, ואני כולי אחוז חרדה, מה יהיה פסק דיני, האם כבר אוכל לצאת משם. והנה לפתע התרוצצות גדולה. אלפי נשמות נחפזות וטסות משם לכאן ומכאן לשם. "מה קרה?" שאלתי את המלאך. "צדיק גדול אחד נפטר עתה מן העולם" סח לי המלאך. "והסדר הוא כך, כל מי שקיבל את פניו בעולם הזה, מוזמן לבוא ולקבל את פניו בעולם העליון".

באותה שעה הצטערה שלא זכיתי לקבל פני הצדיק המנוח, אבל לא היתה לי ברירה, לא היה לי בימי חיי שום קשר עם הצדיק הלז. המשכנו ללכת בדרך והנה שוב פעם מתחילה תכונה גדולה. שוב התרוצצות גדולה, ואז מבחין אני בנשמת צדיק גדול מאד העוברת שם ועמה פמליה של רבבות נשמות המתלוות אליה. מדי פעם מבחין הצדיק בנשמה העומדת בדרך וקרא לה לבוא ולהצטרף אליו. "מה פשר הדבר?" תמהתי. והגידו לי, כי זו נשמת הצדיק הקדוש המגיד ממעזריטש העוברת עתה מהיכל להיכל בעולם העליון, ובדרכה היא קוראת לכל נשמה שחסתה בצילו של המגיד בימי חייו, לבוא ולהצטרף אליו בדרכו להיכל אחד בגן העדן. ולא עוד אלא - הטעימו באוזני - לא רק מי שחסה בצילו, אלא אפילו כל מי שראהו בימי

הבתים לביתם נמלך רבי אהרן בדעתו, מה המעשה אשר עשה עתה, הרי כל ימיו נוהר מלבקש טובות מבני אדם והיה בוטח תמיד בה' שבוודאי ישלח לו עזרתו מקודש, ועתה עזב את הביטחון בה' ופנה לבשר ודם, ולא עוד אלא השתמש לצורך זה גם בוקנו הבעש"ט הקדוש, נצטער מאד על זה עד שלבסוף שפך שיחו לפני השי"ת והפציר בתפילה, שבני העיר ישכחו אותו ואת הבטחתם ולא יעשו, מה שהחליטו ביניהם, וכך הוי שכולם שכחו ממה שהתאספו וקבלו על עצמם, והוא המשיך לחיות

בצנעה, ורק בה' שם מבטחו. וכן עשה יוסף, שהתחרט על מה שביקש משר המשקים להזכירו לפני פרעה, וביקש מה' שישכח את בקשתו משר המשקים, וכן היה, וזהו "ולא זכר שר המשקים את יוסף" מפני שיושכחוהו, יוסף ביקש מה' להשיכח את הדבר.

השליכו אותו אל הבור הזה

הצי' רבי משה יוסף הופמן דיין דפאפא שבא בסוף ימיו ל-ם ונקבר בהר הזיתים וידוע שזכה כמה פעמים לגילוי אליהו הנביא, היה אומר שיעור בכל

חיוי יכול להתלוות עמו להיכלו. "לתדהמתי הגמורה - ממשיך ומספר צבי הירש המנוח בחלום של ידידו מנחם יהושע - לפתע קורא לי הצדיק **רבי דוב בער ממעזריטש** ומזמין אותי לבוא עמו.

"הופתעתי מאד ושאלתי. והרי כאן הוא עולם האמת, ואני יודע את האמת כי מעולם לא זכיתי להיות בהיכלו של המגיד ממעזריטש בחיי חיותו".

"אל תאמר כך" עניי המגיד, "כאן הוא עולם האמת וכאן ידועה וגלויה האמת, כי מעט קודם לידתך באה אמן עליה השלום אלי לבקש ברכה ממני. היית אצלי אפוא כאשר היית עובר, ולכן מגיעה לך זכות זו לבוא ולהתלוות אלי, יען כי היתה לך שייכות עמי". עמדתי שם וכולי מלא שמחה. ברם זכרתי את הבטחתי הנושנה לידידי היקר מנחם יהושע להתגלות אלי, וכיון שידעתי כי אני עומד לקיים את תקיעת הכף, רציתי לזכות אותך גם הוא בטובה נצחית. ולכן הרהבתי עוז ושאלתי את המגיד הקדוש:

"יש לי ידיד טוב בעולם הזה, שעתידי אני להתגלות אליו. למען טובתו רציתי לברר, האם יש בעולם הזה, שם למטה, בין בני אנוש, צדיק כזה שראיתי פניו יכולה לזכות אותו בחלק טוב בעולם העליון". המגיד ממעזריטש ענה לי על אתר. "אכן, ישנו בעולם צדיק כזה. היה לי בן ושמו רבי אברהם ("המלאך") ולו בן ושמו רבי שלום מפרוהוביטש ולו יש בן בעולם הזה והוא ניני, ושמו רבי ישראל מרוז'ין, ומי שיראה את פניו בעולם הזה - יזכה לטובה נצחית בעולם הבא".

"רק עתה באתי על תיקוני השלם" גילה המנוח צבי הירש לחברו מנחם יהושע, "סוף כל סוף פיתחו מעלי את חרצובות הגהינום ושברו מעלי מוטות השאול. ומכיון שכבר נזדככתי, הרשו לי לקיים את תקיעת הכף שתקעתי לך ולגלות לך מה נעשה בידי. אמנם על כל דבר יבוא האלוקים במשפט, ואף עבירה קלה אינה נשכחת ביום הדין, אבל הצדיק שהיתה לך שייכות עמו, ויכל לגמול לך טובה ולהקל בדין. ולכן מיהרתי לבוא אליך ולומר לך, היה פיקח ואל תחמיץ את השעה".

מנחם יהושע סיים את סיפורו והפטיר. "ואני, בשומעי את הדברים, יוצאים מפורשים מפיו של חברי וידידי, וניכרים היו דברי אמת, חשתי ולא התמהמהתי אפילו יום אחד. מיד רתמתי את סוסי ויצאתי לדרך כדי להקביל את פניו של הצדיק, שמא ואולי אחרי אריכות ימי ושושני, אזכה אף אני לשכון בהיכלו שבעולם העליון". הסבא קדישא מרוז'ין ישב כל העת ופניו מביעות רצינות נוראה, כאשר הנגיד סיפר את סיפורו, אבל מאזיך ניכר היה עליו כי הדברים אינם חדשים עבורו, וידוע הוא אותם היטב, ועל כן קרא לכנס את כל ציבור המסתופפים בבית המדרש לבוא ולשמוע את בעל המעשה, לפי שאין דומה שמיעה לראיה, ולמען ייטב להם בעולם שכולו טוב...

(אהל מועד לך לך תשפ"ג)

ששם היה נחשים ועקרבים, ולכן בא ראובן בן יעקב לומר שכונותי לאמות ויש"כ על דברך האמתיים. (וידבר משה)

וינס ויצא החוצה

איתא בשו"ע הל' ציצית שהציצית להיות מגולים מגן אברהם ס"ק י"ג ומצינו בחז"ל שאחד ביקש לעשות עבירה וניצל ע"י מצות ציצית שטפחה לו על פניו ואפשר לומר שזה הועיל ליוסף הצדיק להמנוע מהעבירה ע"י ויצא החוצה שראה את הציציות שיוצאים החוצה, מבגדיו ולכן וינס ע"י ציציותיו היוצאים החוצה מבגדיו. (נעם מגדים)

וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור בס' דברי יחזקאל מביא מש"כ רש"י הק' עה"פ ותקח את הצעיף ותתכס כמו ותשבר ותקבר שהצדיקים שוברים את היצה"ר ע"י שזוכרים יום מיתתם כמ"ש יזכיר לו יום המיתה וזה ותקבר שזוכרים קבורתם ועי"ז שוברים היצה"ר ונרמז כאן שאמר יוסף וגם פה לא עשיתי מאומה, ואף יכול להתגבר, כי שמו אותו בבור שהרהרת בליבו שיבא יום שישמיו אותי בבור ואצטרך ליתן דין וחשבון על כל מעשי וזה נתן לי הכח להתגבר על יצרי. (אלופי יהודה)

וישמע ראובן ויצליחו מידם

אין מפורש בפסוק מה שמע ראובן, וי"ל בתענית כא, אילפא ור' יוחנן הלכו לנסות מזלם במסחר כי לא הי' להם פרנסה ישבו לנוח תחת גשר שמע ר"י בת קול שאומר נפיל עליהם את הגשר-הקיר שעזבו חיי עוה"ב ועוסקים בחיי שעה אמר מלאך אחד לא להרגם כי אחד יהי' ראש ישיבה אמר ר"י לאילפא שמעת איזה קול? ענה לו: לא שמעתי, אמר ר"י שמע מינה שהכוונה היה עלי ולבסוף נעשה ראש ישיבה, והנה כאן אומר הכתוב ונראה מה יהיה חלומותיו ורש"י הק' כתב שזה נאמר ע"י רוח הקודש וראובן היחיד ששמע את הקול של רוח הקודש ולכן החליט שהוא חייב להצילו, וזהו: "וישמע" ראובן ויצליחו. (רבי יהודה אסאד)

וימאן

ברש"י דמות של אביו נראה לו בחלון ונמנע מן העבירה הנה נזכר בקשר נפשי שהיה לו עם אביו כמ"ש: כי בן זקונים הוא' לוי שהוא סופי תיבות "וימאן" וזה נתן לו הכח להתגבר על יצרו ולהמאן מן העבירה.

ואין איש מאנשי הבית שם בבית

אמרו חז"ל אברהם קרא לביהמ"ק הר, יצחק קרא לו שדה ויעקב קרא לו בית, וזה נרמז כאן ואין איש, אבל מאנשי הבית - מי שקרא לביהמ"ק בית, שם בבית הוא היה שם בחלון הבית. (הק' שר שלום מבצ'לוא ז"ע)

כי בן זקונים הוא לו

וקשה הרי בנימין היה יותר קטן ממנו ולמה לא נקרא בן זקונים וי"ל שלא אהב אותו כל כך כיון שמתה אמו ע"י לידתו, עו"ל שהיה קטן מדי ואין אדם אוהב בנו כשהוא קטן כל כך, עו"ל שראה ברוח הקודש שעתידי יוסף להיות מלך בזקנותו של יעקב. עו"ל לפי ש'למדו כל מה שלמד ביישיבת שם ועבר לכן אהבו, ולמה לא עשה לו כתונת פסים, יש לומר שהיה קטן כל כך שאינו מבין בטיב קישוט לשמור עצמו מטינוף. (תוס' הרא"ש עה"ת)

ויפשיטו את יוסף

במדרש איתא שהפשיטו את יוסף לגמרי וכך השליכוהו לבור והיה לו קמיע בצוארו וירד רפאל מן השמים ועשה מהקמיע חלוק והלבישו וכאשר העלוהו מן הבור למוכרו לישמעאלים ראו שיש לו חלוק התחילו אחיו להתקוטט ואמרו אנו מכרנו אותו ערום ועם חלוק הוא שוה יותר נתנו להם הישמעאלים מנעלים תחת החלוק והויליכוהו בחלוקו (שם)

וימכרו את יוסף בעשרים כסף

וקשה הרי יוסף היה יפה תואר ומדוע נמכר בדבר מועט בעשרים כסף ויש לתרץ שכל אחד קיבל עשרים כסף ובס"ה עולה מאתיים כסף ונעלים גמטריא מאתיים והיינו עשרים כסף לכל אחד.

(שם)

וירא שם יהודה בת איש כנעני וכו'

קשה מדוע נכתב כאן נשואי יהודה סמוך למכירת יוסף וי"ל כיון שאמר לו הקב"ה ליהודה עד עכשיו לא היה לך בנים וממילא לא הרגשת צער גידול בנים וציערת לאביך, חייך שתשא אשה עכשיו ותלד לך בנים ותקבור אותם בחיך ותדע טעם צער גידול בנים.

(שם)

וכל אשר עושה ה' מצליח בידו וימצא יוסף חן בעיניו הכי פירושו: עיקר נשיאת חן של יוסף בעיני אדוניו היה כי תלה כל הצלחתו מאת ה' ואמר בפה מלא כי מאת ה' היתה זאת ולא ח"ו כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל ותלה כל הגדולה בבורא יתברך וזו מדת ענוה עצומה וכתוב ולענוים יתן חן ועל כן שפיר וימצא יוסף חן בעיני אדוניו.

(שבת הלוי)

וגם פה לא עשית מאומה כי שמו אותי בבור הובא בס' שם משמאל בשם נור הקודש שאין הקב"ה עושה נס שלא כדרך הטבע לאדם שסופו לחטוא והנה דרשו חז"ל עה"פ והבור ריק אין בו מים אבל נחשים ועקרבין יש בו ואעפ"כ ניצל יוסף מהם וזה חזן לדרך הטבע א"כ בודאי מוכח שיוסף לא חטא באשתי פוטיפר וזה מה שאמר יוסף וגם פה – במצרים לא עשיתי מאומה והראיה כי שמו אותי אחי בבור עם נחשים ועקרבין וניצלתי שלא כדרך הטבע וזה הוכחה ברורה שלא חטאתי באשתי.

(פנינים יקרים)

ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר

איתא בספ"ק שיוסף זכה למלכות ע"י שהשלים עצמו במדת היסוד ואחרי מדת היסוד בא מדת מלכות, ואמרו חז"ל על הפסוק ויבא הביתה לעשות מלאכתו – לעשות צרכיו נכנס ודמות דיוקנו של אביו יעקב ראה בחלון וזה נתן לו הכח לשמור על מדת היסוד. ולכן נתקנאו בו אחיו ואמרו מפני מה זכה למלכות הרי מה שהתגבר ושומר עצמו מלהכשל זה כי אביו שמר את הדבר, שנראה לו דמות דיוקנו של אביו ולא מכח עצמו זכה להשמר מכל רע.

(הרה"צ מקעשנינוב זצ"ל)

המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו איתא בספ"ק ההבדל בין מלך למושל. מלך פירושו שמוך ברצון העם, ומושל פירושו שמושל בכח אף נגד רצונם. לכן נאמר כי לה' המלוכה: עלינו ה' נקרא מלך, ברצון כל העם – אבל 'מושל בגוים' כי אצל אומות העולם הוא מושל נגד רצונם, שהרי הם עובדים ע"י. אבל לעתיד לבוא 'והיתה לה' המלוכה, והיה ה' למלך על כל הארץ' גם על האומות שישארו לשרת את ישראל, שנוכח במהרה אי"כ.

(ספה"ק)

ויבא יוסף את דבתו וכו'

ברש"י הק' כתב שסיפר על אחיו שאוכלים אבר מן החי שאסור לבני נח, וקשה אם זה נכון היתכן על בני יעקב לחשוש בדבר זה ואם אינו אמת איך יוסף הצדיק אמר דברים אלו, ונראה שידוע שהיה להם ספר יצירה שנמסרו מיד ליד למיוחסים בלבד וכמו שמצינו בחז"ל סנהדרין סה: רב חנינא ורב אושיעא בראו בכל ערב שבת עגלא תילתא ע"י ספר יצירה ואז מן הדין אין צריך שחיטה וכך עשו השבטים ויוסף הצדיק לא ידע וחשב שזה עגל ממש לא ע"י ספר יצירה ולא גילו לו עקב גילו הצעיר ובני השפחות לא ידעו מזה כי לא רצו אחיהם לגלות להם כי חסר להם היחוס על אשר הם בני השפחות, וכן כתב המלבי"ם ליישב שאברהם אבינו נתן למלאכים בשר וחלב שעשה עגל ע"י ספר יצירה, ואז אין איסור בשר בחלב.

(של"ה הק')

ועשה לו כתונת פסים

יש להחפלא איך קנאו האחים הקדושים באחיהם יוסף על כתונת הפסים שעשה לו אביו ויתבאר עפ"י מה שכתב בתרגום ירושלמי פ' ויחי עה"פ ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך שיעקב אבינו נתן ליוסף את הכתונת עור שעשה הקב"ה לאדם הראשון והיה ביד יעקב ומסרו ליוסף ולכן קנאו בו שקיבל דבר יקר כזה ומבואר גם מדוע כשאמרו לו כתונת בנך הוא חיה רעה אכלתהו שטבלו הכתונת בדם והוא לא האמין כי ידע שסגולת זה הבגד שעליו היו מצוירים חיות וכשהיה לובש אותו הבגד היו באים ונופלים לפניו ונכנעים לו כמו שהובא בפרקי דר"א (פרק כד) ומתיראים ממנו ולכן לא יתכן שחיה רעה אכלתהו ולכן לא רצה להתנחם.

ויוסיפו עוד שנאו אותו על חלומותיו, לו – ח יס להבין מדוע כתיב לשון רבים על חלומותיו הרי עד כאן לא מוזכר רק חלום אחד, והנה כתב החזקוני שהיה עוד חלום ולא מוזכר כאן, ובספר "עמר נקא" לרבי עובדיה מברטנורא ז"ל כתב שהחלום היה מה שמוזכר בסוף פרשת ויחי ברש"י הק' שם שעשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד כלומר שלא יכלו עשרה אחים להזיקו כשזרקו אותו לבור נחשים ועקרבין אז קל וחומר שר אחד לא יוכל להזיק עשרה, ובה נחם אותם יוסף בסוף פר' ויחי וזה היה החלום שלא נזכר כאן ורק נרמז במילה "על חלומותיו", ובספר ערבי נחל מפרש שיוסף חלם חלומותיו ב' פעמים, וזה סימן לאמיתת החלום וזהו "על חלומותיו".

טרף טורף יוסף

איתא בספר הישר כשהביאו אחי יוסף את הכתונת טבול בדם צוה יעקב לבניו לצאת לשדה ולהביא החיה הראשונה שיימצאו ויצאו לשדה והנה זאב לקראתם הביאו אותו אל אביהם ויקח אותו ויצעק עליו בקול גדול ובבכי מדוע אכלת את בני יוסף איך לא פחדת מה' ויפתח הזאב את פיו ויאמר חי ה' אשר בראנו לא ראיתי בנך ולא טרפתי אותו אך באתי מארץ רחוקה לבקש את בני אשר הלך ממני לפני שנים עשר יום ואיני יודע אם הוא חי או מת ובאתי לשדה לחפש אותו ותפשו אותי בניך, וחי ה' אשר ברא אותי שלא בא אל פי בשר אדם מעולם, ויעזוב אותו יעקב והלך לדרכו.

(ספר הישר)

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען

כיון שאמר הכתוב בארץ מגורי אביו הרי כבר ידענו שארץ כנען היא זו ומה שב הכתוב ופירט. אלא ללמדנו הוא בא, שהרי אחז"ל דמה שהיה ירא יעקב שיהיה ביד עשיו להרגו הוא מפני שני מצוות שהיה ביד עשיו לקיימם ולא ביד יעקב. ואילו הם מצוות כיבוד אב ומצוות ישוב ארץ ישראל, ומעתה היינו הא דאמר קרא וישב יעקב שבא לישב בשלוה, ופירש הכתוב הנך תרי טעמי שבא לישב בשלוה ולא יהיה ירא מעתה כלל, כי הרי הוא בארץ מגורי אביו ומעתה בידו גם לקיים מצוות כיבוד אב, וכן בארץ כנען היינו מצוות ישוב ארץ ישראל, ושוב בידו לקיים מצוות אלו שנחסרו מעמו, ומעתה כל המצוות בידו ושפיר יש לו לישב בשלוה. ומובן לפי זה המשך המקראות, דסוף כל סוף הרי כ"ב שנה שהיה בבית לבן נחסרו מעמו הנך ב' מצוות שחייבם תמיד, וע"ז המשיך אלה תולדות יעקב יוסף וכו', היינו דמעשה זה של יוסף שנאבד מעמו כ"ב שנה היה בחינת כפרה על כ"ב השנים שנחסרו מעמו אותם מצוות.

ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רגזו של יוסף

יש להבין מדוע לא כתוב 'צערו של יוסף' מה שייד הכא 'רגזו', ויש לומר כידוע היה ליעקב חסר מצוות כיבוד אב עשרים ושנים, שהיה בבית לבן, ואמרו חז"ל (מנחות מא.) שעל ביטול מצות עשה מענישים רק בעידן ריתחתא (כשיש כעס בעולם), וזהו 'ביקש יעקב לישב בשלוה' שלא יהיה מצב של כעס או ריתחתא בעולם, ואז לא יענש על ביטול מצוות עשה,

אבל היות יוסף היה מסלסל בשערו שנחשב לענף מהנאה, כמו שכתוב בגמרא (נזיר ד:) שבא נזיר אל שמעון הצדיק יפה עניים וטוב רואי ושערותיו היו תלתלים, אמרתי לו מפני מה אתה מתגאה וכו' וא"כ התנהגותו של יוסף גרם לעידן ריתחתא, וזהו שאמר רש"י הק' קפץ עליו רגזו של יוסף, הרגזו והחימה שנתעורר ע"י יוסף הצדיק שסלסל בשערו, שזה יגרום שיענש על ביטול מצות עשה.

(ישמח משה)

קפץ עליו רגזו של יוסף

יעקב אבינו ביקש לישב בשלוה מכח הברכות שברכו אביו יצחק, וא"כ גילה דעתו שהולך אחר המעשה ולא המחשבה, כי במחשבה רצה יצחק לברך את עשו, וא"כ איך אהב את יוסף מכל בניו, הרי במעשה היה ראובן הבכור, ורק במחשבה היה יוסף הבכור כי חשב יעקב שלקח את רחל אבל במעשה לקח את לאה, וא"כ סתר את עצמו, ולכן קפץ עליו רגזו של יוסף.

(מהרי"ץ דושינסקיא)

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו פירש"י בן זקונים, שנולד לו לעת זקנותו, והקשה בפרקי דר"א, (פרק לח) וכן מדקדקים המפרשים והא בנימין נולד אחר יוסף, וא"כ הוא הבן זקונים, ויש לומר דדרך העולם הוא, שכן קטן אהוב וחביב לאביו מכל בניו, לכך על אהבתו את בנימין לא היה להם קנאה, אבל על יוסף שלא היה צעיר מהם בהרבה היתה גדולה קנאתם.

(מהרי"ש מבעלזא ז"ע)

וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום

איתא בגמרא (ברכות סד.) הנפטר מחבירו אל יאמר לו 'לך לשלום' שהרי יתרו שאמר למשה לך לשלום עלה והצליח, ודוד המלך שאמר לבנו אבשלום 'לך בשלום' הלך ונתלה, ולכן כשמלוים נפטר בר מינן אומרים לך בשלום ותנוח בשלום וכו', ולחי אומרים לך לשלום, וההסבר הוא כי חי צריך תמיד לשאוף לשלימות יותר, אבל נפטר שאינו יכול ללכת ליותר שלמות כיון שכבר נפטר, אומרים לו לך בשלמות שצברת בחיך, וזהו שאמר הכתוב שהאחים שנאו את יוסף ולא יכלו לומר לו לך לשלום כפי שאומרים לחי, כאשר מלוים אותו, ולכן אמר לו אביו, 'לך נא ראה את 'שלום' אחיך' לך תראה איך השלום שיגידו לך, לך לשלום או לך בשלום.

(שמע שלמה)

וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום

הנה בפרשת בראשית מוזכר 'ויאמר הנחש' הרי שהיה לנחש כח הדיבור, ואם כן מדוע היום אינו יכול לדבר, הרי לא מצאנו בקללה שנתקלל שנתקלל ממנו כח הדיבור, ומתרגמים שהיות שבקללה נאמר וזאיבה אשית בינו לבין האשה וצאצאיה' לכן מחמת האיבה – השנאה אינו מדבר, כמו מי ששונא את חבירו ולא מדבר עמו,

ולפי זה יש לפרש מאמר חז"ל (יומא כג.) כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם, הכוונה שת"ח שצריך לנקום באדם שחרפהו יעשה כמו הנחש ששותק מחמת רצונו לנקום בו וינטור בלבו מה שפשע נגדו, ולכן אחי יוסף לא יכלו לדבר עמו, מחמת 'וישנאו אותו' ולא יכלו לדבר אחת בפה ואחת בלב.

(תולדות יעקב יוסף)

ויכלו לרעות את צאן אביהם בשכם

כתב רש"י הק' שהלכו לרעות את עצמם, לכאורה מדוע הלכו עד שכם, האם לא היה מרעה לצאן יותר קרוב משכם, ויש לומר ששבטי י-ה לא רצו לרעות את צאנם אפילו מההפקר מאחר שגוף הקרקע אינו שלהם, אבל את עיר שכם שכבשו אותה וקנו אותה על ידי מלחמתם, זה שייד להם גם גוף הקרקע, וזה מרעה של עצמם, וזה הכוונה דיעקב אמר ליוסף, הנה אחיך הצדיקים מרקדקים שלא ליהנות מן ההפקר, שהרי הלכו עד שכם ובודאי לא יפגעו באחיהם, שהרי מתרחקים אפי' מגול של גוים, וא"כ אין לך מה לפחד, ולכן אשלחך אליהם.

(חתם סופר)